

Ihar Melnikau

Zasław, Białoruś

<https://historiapobach.livejournal.com/>

Tak umierali Litwini. Tragedia szlacheckiej rodziny Druckich-Lubeckich z Nowego Pola pod Mińskiem

Słowa kluczowe

Hieronim Drucki-Lubecki, Nowe Pole, Raków, Zasław, granica polsko-radziecka, Konstanty Drucki-Lubecki, Krystyna Drucka-Lubecka

Streszczenie

Artykuł poświęcony historii rodziny Druckich-Lubeckich z majątku Nowe Pole. Autor przedstawia życie Hieronima Druckiego-Lubeckiego, ostatniego właściciela wspomnianego majątku, jego dzieci – Krystyny i Konstantego oraz opowiada o granicy polsko-radzieckiej w okresie międzywojennym.

Granica polsko-radziecka z 1921 roku podzieliła wsie, gospodarstwa, rodziny. Na „granicy cywilizacji” znalazł się również majątek Druckich-Lubeckich, leżąca pod Mińskiem wieś Nowe Pole, w której znajdowała się siedziba tej rodziny. Także większość dóbr ziemskich i leśnych pozostała po stronie bolszewickiej. Właściciele musieli się ratować.

Przedsiębiorca z Mińszczyzny

Ostatni właściciel majątku w Nowym Polu, Hieronim Drucki-Lubecki urodził się w październiku 1861 roku w Pińsku. Ukończył gimnazjum niemieckie w Rydze, a później studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Petersburskiego. Aktywnie zajmował się gospodarstwem w Nowym Polu, pracował jako miński korespondent petersburskiego dziennika „Kraj”, a w wolnym czasie tworzył sztuki teatralne: *Tak umierali Litwini*, *Bolesław Śmiały*, *Trembowla* i inne¹.

W 1896 roku Hieronim został członkiem zarządu mińskiego Towarzystwa Rolniczego, a po pewnym czasie wicedyrektorem działu handlowego tej organizacji. Jego kariera rozwijała się i odnosił sukcesy: w 1900 został członkiem Rady Nadzorczej Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych, w latach 1901–1905 i 1911–1914 był Przewodniczącym Wydziału do Spraw Rolnictwa i Potrzeb Poleskiego Towarzystwa Rolnictwa. Wiele uwagi jako właściciel ziemski poświęcił potrzebie podniesienia poziomu kultury rolnej i wykształcenia białoruskich chłopów. Pracę tę zauważono i skierowano księcia do specjalnego komitetu przy Ministerstwie Rolnictwa i Mienia Państwowego². W tym samym czasie Hieronim wchodził w skład Zarządu mińskiego Banku Handlowego. W 1906 roku został wybrany deputowa-

¹ I. Мельнікаў, *Жыццё і смерць на Рыжскай мяжы*, «Новы час», https://novychas.by/poviaz/zyccio_i_smiercj_na_ryzskaj_mi. [dostęp: 18.03.2015].

² R. Jurkowski, *Polacy-mińszczanie z kręgu Mińskiego Towarzystwa Rolniczego*, [w:] *Знакамітыя мінчане*, Матэрыялы VI Беларуска-польскай навук. канф., Мінск, 9 лістап. 2005 г., Бел. дзярж. пед. ун-т імя М. Танка; рэдкал. А. Вялікі [і інш.]; навук. рэд. А. Вялікі і З. Вінніцкі, БДПУ Мінск 2005, s. 80–108.

nym pierwszej Dumy Państwowej z guberni mińskiej³. W 1914 roku został sędzią honorowym powiatu mińskiego. W kwietniu 1917 roku utworzył Polską Organizację Szkolną w Mińsku.

Warto zauważyć, że oprócz Nowego Pola Hieronim posiadał majątek Katyszyn w powiecie orszańskim oraz dom w Warszawie przy ul. Chmielnej 34. W 1919 Hieronim Drucki-Lubecki przebywał w Warszawie, gdzie zachorował na hiszpankę i zmarł 31 grudnia. Pochowano go na warszawskim cmentarzu Powązkich⁴.

Ofiara granicy

Jednym z miejsc bezpośrednio związanych z przedwojenną granicą polsko-radziecką na Białorusi jest krypta rodowa Druckich-Lubeckich na cmentarzu katolickim w Rakowie. Pochowano tam księżnę Krystynę Drucką-Lubecką (córkę Hieronima Druckiego-Lubeckiego), która zginęła wiosną 1921 roku na granicy z BSRR, a także jej matkę Marię.

Krzysia (tak nazywano ją w domu) urodziła się 23 stycznia 1900 roku, 2 lutego została ochrzczona w Rakowie, a rodzicami chrzestnymi byli Józef Reytan i Jadwiga Kaszowska. Otrzymała imiona: Maria Józefa Jadwiga oraz imię Krystyna po trzech Krystynach, które wcześniej były w rodzie. „Pomiędzy prababką a prawnuczką było prawie 100 lat różnicy, bo księżna Krystyna Hieronima Drucka-Lubecka urodziła się w lipcu 1800” – pisała we wspomnieniach zachowanych w archiwum rodzinnym matka księżnej, Maria Drucka-Lubecka z rodu Grabowskich⁵.

Hieronim i Maria mieli wcześniej troje dzieci. Córnica Maria urodziła się w lipcu 1890 roku w Parochońsku. W marcu 1893 roku

³ А.П. Бородин, *Друцкой-Любецкий Иероним Эдвинович*, [w:] А.П. Бородин, Н.Д. Постаков, *Государственная дума Российской империи: 1906–1917, Энциклопедия*, Б.Ю. Иванов, А.А. Комзолова, И.С. Ряховская, РОССПЭН, Москва 2008, s. 174.

⁴ І. Мельнікаў, *Мяжа была пад Мінскам 1921–1941 гг.*, Альфакніга, Мінск 2017, s. 8–9.

⁵ Idem, *Ахвяра “рыжскай мяжы”*. *Сапраўдная гісторыя трагедыі князёўны Крысціны Друцкай-Любецкай*, [w:] *Гісторыя Побач*, <https://historiapobach.livejournal.com/39948.html> [dostęp: 25.08.2020].

na świat przyszedł książę Konstanty, przyszły dowódca Wileńskiej Brygady Kawalerii Wojska Polskiego we wrześniu 1939 roku. W Nowym Połu urodzili się Józef (we wrześniu 1897 r.) i Krystyna.

Młoda księżniczka kochała przyrodę, psy, jeździła konno, bardzo dobrze traktowała ludzi, którzy pracowali w majątku. We wrześniu 1911 roku Krystynę oddano na pensję pod Tarnowem. W sierpniu 1914 roku wybuchła I wojna światowa. Konstanty Drucki-Lubecki wstąpił do wojska. Z majątku w Nowym Połu władze rosyjskie zabrały wszystkie konie, w tym ukochanego konia Krystyny Sudara. Dla rodziny Druckich-Lubeckich rozpoczęły się ciężkie czasy. Najpierw w Katyszynie (rodowym majątku księżnej Marii) wybuchł pożar. Wkrótce potem Krystyna przeniosła się do szkoły do stolicy Imperium Rosyjskiego Piotrogradu. W 1917 roku wróciła na Białoruś. W październiku władzę w Piotrogradzie przejęli bolszewicy. Dziewczyna przez pewien czas mieszkała w Mińsku, jednak później rodzina wyjechała na Polesie i wróciła do Nowego Pola dopiero zimą 1918 roku, kiedy wojska niemieckie wypędziły bolszewików z Mińska. Latem tego samego roku matka Krystyny zachorowała na dur brzuszny. Dziewczyna dzień i noc siedziała przy niej i pomagała. Później wróciła do Mińska i uczyła się na pensji im. Emilii Plater⁶.

Kiedy wojska niemieckie opuściły Białoruś rodzina przeniosła się do Wilna, ale wkrótce i to miasto znalazło się w rękach bolszewików, wtedy Drucy-Lubeccy wyjechali do Warszawy. Krystyna pracowała w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, a następnie przeniosła się kolejno do Berlina i Rzymu. Po śmierci ojca wróciła do Warszawy i wraz z matką mieszkała u książąt Radziwiłłów przy ulicy Świętokrzyskiej 33. W 1920 roku matka i córka wróciły do pałacu w Nowym Połu, jednak według wspomnień księżnej Marii front znajdował się bardzo blisko Mińska i generał Szeptycki nie zalecał „rozpakowywania rzeczy”. 9 lipca 1920 roku, po 40 dniach pobytu w majątku nowopolskim, rodzina Druckich-Lubeckich wyjechała na zachód. W Warszawie Krystyna pracowała w Sztabie Generalnym, a następnie w ame-

⁶ Ibidem.

rykańskim biurze pomocy dzieciom polskim. Doskonale posługiwała się językiem Szekspira i to pomagało jej w pracy.

Gdy wojska polskie zwyciężyły w bitwie pod Warszawą Krystyna Drucka-Lubecka pojechała do Parochońska. Tam otrzymała telegram od matki następującej treści: „Ratyński [sąsiad rodziny Druckich-Lubeckich - I.M.] pisze, że Komisja graniczna rozpoczyna pracę 1 maja. Potrzebuję [twojej] obecności. Może pojechałabyś Lida-Olechnowicze-Stary Raków. Spotkamy się tam”. Księżna Maria miała nadzieję, że Krystyna będzie w stanie ocalić majątek w Nowym Polu.

Młoda księżna wyjechała do Baranowicz, a stamtąd dotarła do Stołpców. Ze stacji granicznej przejechała wozem do Rubieżewiczów w towarzystwie polskiego oficera. Stamtąd poszła pieszo i... pomyliła drogę. W pewnym momencie zobaczyła uzbrojonych czerwonoarmistów, którzy ją zatrzymali i zaprowadzili do wsi Teleszewicze. Podczas pobytu na posterunku granicznym Krystyna usłyszała, że bolszewicy zamierzają skierować ją do Kojdanowa, gdzie znajdowała się ich kwatera główna. Księżniczka zrozumiała, że trzeba uciekać. Poprosiła o możliwość skorzystania z toalety i po chwili uciekła. Miejscowi zobaczyli Krystynę i zaczęli krzyczyć: „Złap aresztantkę”⁷. Na ten krzyk wybiegli radzieccy strażnicy graniczni na czele z dowódcą Wasilijem Borowikiem. Gdy bolszewicy dogonili uciekinierkę, ta zaoferowała im pieniądze w zamian za wolność. Wtedy jeden z bolszewików uderzył dziewczynę, w odpowiedzi Krystyna wyjęła kieszonkowy browning i strzeliła. Kula trafiła w Borowika, który zginął na miejscu. Następnym strzałem dziewczyna raniła innego czerwonoarmistę. Przekroczyła linię graniczną i słyszała, jak krzyczeli: „Chłopaki, stójcie, tam jest już Polska”. W tym momencie przed dziewczyną pojawił się czerwonoarmista na koniu i strzelił do niej. Upadła. Aby dobić ofiarę, kawalerzysta uderzył ją szablą w głowę. Tak zginęła Krystyna Drucka-Lubecka. Do tragedii doszło 6 maja 1921 roku...

Sowieci zabrali jej ciało, aby pokazać swoim przełożonym, że zamordowali polskiego szpiega. W tym samym czasie ofiara zo-

⁷ Ibidem.

stała rozebrana, być może dlatego pojawiły się plotki, że została zgwałcona. Dlaczego nie pomogła jej polska policja graniczna? Jak zaznaczyła matka zamordowanej, w momencie, gdy młoda księżna strzelała do radzieckich żołnierzy ze Straży Granicznej, w majątku Suła również doszło do strzelaniny i być może właśnie tam byli polscy policjanci.

Czerwony dowódca Borowik z honorami został pochowany w Kojdanowie. Krystynę Drucką-Lubecką władze bolszewickie chciały po cichu zakopać, ale stało się coś nieoczekiwanego. Na pogrzebie pojawił się miejscowy komisarz, który dobrze znał księcia Hieronima Druckiego-Lubeckiego. Kiedy spojrzął na dokumenty ofiary, zapytał: „Dlaczego ją zabiliście?”. „Ona zabiła naszego dowódcę” – odpowiedzieli pogranicznicy. „Lepiej by was wszystkich zastrzeliła” – krzyknął komisarz. Pogranicznicy zostali aresztowani i, według jednej z wersji rozstrzelani, według drugiej wysłani w głąb Rosji. Ciało dziewczyny ostatecznie pochowano w Kojdanowie.

W czerwcu 1921 roku do stolicy BSRR udała się polska misja wojskowa w celu odebrania szczątków pułkownika Bolesława Mościckiego, który zginął jeszcze w lutym 1918 roku podczas walk I Korpusu Polskiego przeciwko bolszewikom. Wojsko Polskie zaproponowało księżnej Marii zabranie także szczątków jej córki. Władze bolszewickie odmówiły jednak przeprowadzenia ekshumacji w Kojdanowie. Przez kilka lat rodzina Druckich-Lubeckich starała się o pozwolenie na odzyskanie ciała zamordowanej. Rodzina zwróciła się do Ministerstwa Spraw Zagranicznych II Rzeczypospolitej. Wydawało się, że w 1925 roku historia się skończy: Sowieci pozwolili zabrać szczątki księżnej. Jednak w marcu tego roku podczas próby wymiany zginęli radzieccy agenci Antoni Wieczorkiewicz i Walery Bagiński. Bolszewicy odwołali zezwolenie na ekshumację ciała Krystyny.

Ostatecznie w marcu 1926 sekretarzowi Konsulatu II Rzeczypospolitej w Mińsku, Tadeuszowi Dobrowolskiemu udało się odzyskać ciało młodej księżnej. Polski dyplomata uzyskał zgodę na tę operację od Komitetu Wykonawczego w Kojdanowie. Znalezienie grobu, w którym została pochowana Krystyna, nie było łatwe. W 1921 została pochowana obok polskich żołnierzy pole-

głych podczas wojny polsko-bolszewickiej. Później szczątki tych ostatnich wywieziono do Polski, a miejsce pochówku księżnej zaginęło. Dzięki informacjom mieszkanki Kojdanowa ostatecznie je znaleziono. Miejscowy lekarz przeprowadził badania szczątków i stwierdził, że śmierć nastąpiła z powodu głębokiej rany na głowie (bolszewicki kawalerzysta niemal odciął szablą głowę księżnej). Poza tym nieszczęsna miała ranę postrzałową nogi.

Na dworcu w Stołpcach matka i bracia Krystyny odebrali trumnę z jej szczątkami. 19 marca 1926 rodzina Druckich-Lubeckich udała się do Rakowa. Pierwotnie szczątki młodej księżnej umieszczono w tymczasowym grobie. „Smutny był powrót »Krzysi« do Rakowa 20 marca 1926 roku. (...) Latem wybudowano małą kaplicę. (...) Z tej kaplicy, która znajduje się na obrzeżach cmentarza Rakowskiego, przy najkrótszej drodze do Nowego Pola, widać drzewa. To Nowe Pole, które »Krzysia« tak bardzo kochała, które chciała ocalić przed zdrajcami, którzy wyznaczyli granicę między Polską a Sowdepją. Za to zapłaciła własnym życiem” – zaznaczyła we wspomnieniach matka księżnej⁸. Ostatecznie 8 grudnia 1926 szczątki nieszczęsnej Krystyny pochowano w krypcie na cmentarzu katolickim w Rakowie.

Kawalerzysta

Syn księcia Hieronima Konstanty Drucki-Lubecki urodził się w marcu 1893 roku w majątku Parochońsko. W 1914 ukończył Liceum w Carskim Siole, po czym wstąpił na służbę w rosyjskim wojsku cesarskim. Początkowo służył w 17. pułku niżnie-nowogrodzkich huzarów Jego Wysokości, wchodzącym w skład 1. Kaukaskiej Dywizji Kawalerii. Konstanty Drucki-Lubecki brał udział w operacji alaskerckiej 4. Korpusu Kaukaskiego, który miał powstrzymać natarcie 3. armii tureckiej⁹. 8 października 1915 roku za bohaterstwo, którym wykazał się w tych walkach

⁸ Ibidem.

⁹ M. Patelski, *Kawalerzysta, dowódca i wykładowca – szkic do biografii gen. bryg. Konstantego Druckiego-Lubeckiego (1893–1940)*, „Wiek Stary i Nowy” 2018, t. 13, s. 154–183.

został odznaczony Orderem św. Anny 4. stopnia z napisem „Za odwagę”. 18 listopada otrzymał Order św. Stanisława 3. stopnia z mieczami i kokardą. W grudniu 1915 roku kornet Konstanty Drucki-Lubecki został przeniesiony do służby w 12. pułku huzarów achtyrskich, wchodzącym w skład 2. Brygady 12. Dywizji Kawalerii. W 1916 uczestniczył w słynnej ofensywie brusiłowskiej. W jednej z walk Konstanty został ranny i był ewakuowany do Kijowa. W czerwcu 1917 roku został odznaczony Orderem św. Stanisława 2. stopnia z mieczami, a w listopadzie „Za odwagę w walkach z nieprzyjacielem” otrzymał Krzyż św. Jerzego 4. stopnia¹⁰.

W 1917 roku książe przeszedł do służby w polskim szwadronie pod dowództwem rotmistrza Konstantego Plisowskiego¹¹ w Odessie, a wiosną 1918 roku rozpoczął służbę w 3. Pułku Ułanów I Korpusu Polskiego w Bobrujsku. To książe Drucki-Lubecki był oficerem łącznikowym między polskimi żołnierzami w Odessie a I Korpusem Polskim na Białorusi. W gazecie „Żołnierz Polski”, która została wydana w Bobrujsku 26 kwietnia 1918 roku, opisana została historia tej jednostki kawaleryjskiej. „Dotarliśmy do linii kolejowej Kijów–Koziatyn. Tutaj bohaterstwem wykazał się porucznik książe Drucki-Lubecki, który odparł atak przeważających sił bolszewików i uratował szwadron przed zniszczeniem” – podkreślono w publikacji¹². 28 maja 1918 roku dowództwo I Korpusu Polskiego, znajdujące się w Twierdzy Bobrujsk, wydało rozkaz o przyznaniu pierwszego wyróżnienia (wstęga nagrodowa) oficerom i żołnierzom 3. Pułku Ułanów, którzy wykazali się odwagą w walkach z bolszewikami pod Żłobinem, Zabłociem, Czerwonym Brzegiem, a także podczas przejścia z Odessy do Bobrujska. Pod numerem 17 na tej liście figuruje książe Drucki-Lubecki. Później, w czerwcu 1922 roku, rozkazem ministra spraw wojskowych II Rzeczypospolitej Kazimierza Sosnowskiego odznakę tę zamieniono na Krzyż Walecznych.

¹⁰ I. Мельнікаў, *Забыты корпус. Гісторыя польскага войска на тэрыторыі Бабруйшчыны ў 1918, 1919–1920 гг.*, Альфактніга, Мінск 2018, s. 172.

¹¹ Generał K. Plisowski we wrześniu 1939 r. dowodził obroną Twierdzy Brzeskiej.

¹² *Brawo żołnierze Polacy*, „Żołnierz Polski” 1918, nr 40, s. 2.

W czasie wojny polsko-bolszewickiej Konstanty dowodził polskimi jednostkami Samoobrony Wileńskiej. W 1920 roku, w składzie 3. szwadronu 13. Pułku Ułanów, ksiązę Drucki-Lubecki służył na linii demarkacyjnej z Litwą, a następnie brał udział w walkach z bolszewikami nad Berezyną i w kontrataku Wojska Polskiego pod Warszawą w sierpniu 1920 roku. Wtedy też na mocy dekretu Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego otrzymał stopień rotmistrza. Kawalerzyści pod dowództwem Druckiego-Lubeckiego dotarli do Kojdanowa (od 1932 r. – Dzierżyńsk) i przeprowadzili rozpoznanie w kierunku na Mińsk. W krwawych walkach żołnierze księcia Konstantego przedarli się do Pryluków i Łoszycy. 29 października 1921 roku za tę operację ksiązę został odznaczony Krzyżem *Virtuti Militari* V klasy. W lipcu 1920 rotmistrz Drucki-Lubecki uczestniczył w „buncie Lucjana Żeligowskiego”, zakończonym utworzeniem państwa Litwa Środkowa, które później weszło w skład II Rzeczypospolitej. W lipcu 1922 Konstanty został przedstawiony do odznaczenia Krzyżem Litwy Środkowej, ale otrzymał go dopiero w październiku 1923. W 1922 roku został przeniesiony do służby w 23. Pułku Ułanów Grodzieńskich. Otrzymał stopień majora. W październiku 1923 wstąpił do Wyższej Szkoły Wojennej, a rok później ożenił się z księżniczką Marią Antoniną Krasieńską. Mieli dwie córki – Teresę (ur. 1925) i Elżbietę (ur. 1929). W 1925 ksiązę Konstanty został odznaczony francuskim Medalem Wojny 1914–1918, a w 1936 roku najwyższym odznaczeniem Francji – Orderem Legii Honorowej. W 1925 roku Drucki-Lubecki otrzymał dyplom oficera Sztabu Generalnego¹³.

W 1930 roku ksiązę Konstanty wykładał w Centrum Wyszko-
lenia Kawalerii w Grudziądzu, a także był kierownikiem Katedry Taktyki w Wyższej Szkole Wojennej. Był autorem m.in. pracy *Wykład z dziejów wojny światowej 1914–1918* (Grudziądz 1927) oraz podręcznika *Taktyka kawalerii* (Warszawa 1934). W 1931 roku ksiązę Konstanty otrzymał stopień pułkownika. W 1933 roku za służbę w I Korpusie Polskim został odznaczony Medalem Niepodległości. W 1938 roku, po sześciu latach służby w szkolnic-

¹³ T. Kryśka-Karski, S. Żurakowski, *Generalowie Polski Niepodległej*, Editions Spotkania, Warszawa 1991, wyd. 2 uzupeł. i popr., s. 89.

twie wojskowym, został mianowany zastępcą dowódcy Wileńskiej Brygady Kawalerii, a w sierpniu stanął na czele tej jednostki wojskowej¹⁴.

„Módlcie się za męża i ojca. I proście Boga, abym z dumą wypełnił swoje obowiązki. Życie i zranienie są rzeczami drugiego rzędu w porównaniu do honorowego wykonywania swoich obowiązków. (...) Czy będzie wojna, czy pokój przetrwa – nie wiem. Ale wierzę w nasze zwycięstwo” – napisał książkę w liście do żony 28 sierpnia 1939 roku. Córka księcia, Teresa Dangel wspominała, że na kilka dni przed wybuchem wojny, 28 lub 29 sierpnia 1939 roku, płk Drucki-Lubecki wyjechał na miejsce nowej dyslokacji brygady. „Zielony mundur, buty oficerskie, pas, rogatywka. Ojciec pocałował nas i powiedział, abyśmy się nie martwili” – opisywała kobieta w jednym z wywiadów¹⁵.

W czasie kampanii wrześniowej 1939 związek taktyczny pod dowództwem płk. Konstantego Druckiego-Lubeckiego wszedł w skład północnego zgrupowania Armii „Prusy” i brał udział w krwawych walkach przeciwko Niemcom w rejonie Piotrkowa. 6 września 1939 roku 23. Pułk Ułanów Grodzieńskich utracił łączność z dowództwem brygady. Dwa pozostałe pułki: 4. Pułk Ułanów Zaniemeńskich i 13. Pułk Ułanów Wileńskich zaczęły wycofywać się w rejon Wisły. W wyniku ataku lotnictwa niemieckiego, które zbombardowało drogi, polscy kawalerzyści ponieśli duże straty. Ułani Druckiego-Lubeckiego wycofywali się przez Maciejowice – miasteczko, gdzie w 1794 roku do niewoli rosyjskiej dostał się słynny bohater Rzeczypospolitej Obojga Narodów Tadeusz Kościuszko. Tam polscy żołnierze bronili przeprawy. Sytuacja była krytyczna i Drucki-Lubecki postanowił przyłączyć się do Nowogródzkiej Brygady Kawalerii pod dowództwem gen. Władysława Andersa. Później utworzono

¹⁴ C. Leżeński, K. Kukawski, *O kawalerii polskiej XX wieku*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1991, s. 37.

¹⁵ P. Zychowicz, *Spadkobiercy tragedii – ofiary i potomkowie*, <https://archiwum.rp.pl/artykul/939264-Spadkobiercy-tragedii-%E2%80%93-ofiary-i-potomkowie.html>, [dostęp: 25.08.2020].

kombinowaną brygadę kawalerii, w skład której oprócz Brygady Wileńskiej weszły resztki Kresowej Brygady Kawalerii.

Podczas odwrotu w kierunku granicy z Rumunią 26 września 1939 roku pułkownik został ciężko ranny i w rejonie wsi Leszczesna dostał się do radzieckiej niewoli. „Nasi saperzy w Leszczesnej przez około trzydzieści minut stawiali opór bolszewikom, po czym część żołnierzy, znajdująca się po zachodniej stronie wsi, zdołała wsiąść na koni i odjechać w kierunku Rogoźnej. A druga część dowodzona przez podporucznika po długich negocjacjach z bolszewickim politrukiem poddała się” – podkreślał we wspomnieniach dowódca kombinowanej Brygady Kawalerii płk dyplomowany Jerzy Grabicki. „Gdy byliśmy 3 km od Darnak, przyleciał rotmistrz Lichtarowicz, dowódca szwadronu Brygady Wileńskiej i zameldował generałowi Andersowi: »W Darnakach batalion bolszewików«. Płk Grabicki, który tam pojechał na rozkaz pana generała, dostał się do niewoli. Bolszewicy zaatakowali także Brygadę Wileńską w Leszczynie i wzięli z niewoli płk. Druckiego-Lubeckiego” – opisywał te wydarzenia jeden z polskich oficerów¹⁶.

Kula czerwonooarmisty przebiła policzek oficera i uszkodziła szczękę. Rannego księcia przetrzymywano najpierw w szpitalu, a następnie w więzieniu w Samborze. Stamtąd 7 października 1939 roku pułkownik napisał ostatni list do domu. „Dziwny zbieg okoliczności: walczyłem z Niemcami, a trafiłem do sowieckiej niewoli” – zaznaczył wówczas płk Drucki-Lubecki. W więzieniu NKWD oficer powtarzał współwięźniom, że kampania wrześniowa 1939 roku to przegrana bitwa, ale koniec wojny będzie zwycięski dla Polski. Wiosną 1940 roku byłego dowódcę Wileńskiej Brygady Kawalerii wraz z tysiącami innych polskich żołnierzy skierowano do więzienia NKWD w Kijowie, a później rozstrzelano. Nazwisko Konstantego Druckiego-Lubeckiego znajduje się na tzw. Ukraińskiej Liście Katyńskiej pod numerem 980. W 1964 roku Konstanty Drucki-Lubecki otrzymał stopień generała brygady. Pośmiertnie.

¹⁶ Płk Konstanty Drucki-Lubecki (1893–1940), Wydanie rodziny Dangel [b.r. i m.].

Tragedia matki

Brat Konstantego i Krystyny, Józef Drucki-Lubecki urodził się w Nowym Polu 6 września 1897 roku. W okresie międzywojennym był właścicielem majątku Żyrmuny, a następnie pracował w banku w Wilnie. We wrześniu 1939 roku Józef, jako oficer rezerwy, został zmobilizowany do Wojska Polskiego. Później został internowany przez władze litewskie, ale uciekł z obozu i ukrywał się u fotografa Jana Bułhaka. Podczas okupacji niemieckiej pracował jako administrator majątku Szemetowszczyzna, należącego do Skirmuntów. W 1942 roku został zamordowany przez radzieckich partyzantów z oddziału Markowa¹⁷.

Żona księcia Hieronima Druckiego-Lubeckiego Maria Drucka-Lubecka (z domu Gecendorf-Grabowska) była córką uczestnika powstania styczniowego 1863 roku Adama Gecendorf-Grabowskiego. Urodziła się 12 lipca 1861 roku w majątku Katyszyn w powiecie orszańskim. Po zakończeniu wojny polsko-bolszewickiej i śmierci córki Krystyny księżna Maria przeniosła się do Rakowa, gdzie mieszkała do śmierci. Dzięki dokumentowi z archiwum Teresy Dangel, córki księcia Konstantego Druckiego-Lubeckiego, znamy niektóre okoliczności życia żony księcia Hieronima. Po przyłączeniu województw północnowschodnich II Rzeczypospolitej do BSRR wielu mieszkańców Rakowa deportowano. Jednak Marii NKWD nie aresztowało, widocznie ze względu na wiek kobiety. W okresie II wojny światowej księżna żyła biednie, a mieszkańcy Rakowa ją wspierali. Maria lubiła przychodzić do sąsiadów z albumami fotograficznymi i opowiadać o historii swojej rodziny. Często odwiedzała miejscowego kapłana prawosławnego i dużo z nim rozmawiała. Pewnego dnia, w trakcie II wojny światowej Maria wyszła na ulicę i została zatrzymana przez niemiecki patrol. Kobieta podeszła do żołnierzy i powiedziała po francusku, że jest księżną, żyje biednie i chce umrzeć. Oficer Wehrmachtu zabrał Marię

¹⁷ Archiwum rodzinne Teresy Dangel.

do domu, a potem przyniósł jej jedzenie. Podczas wyzwania Białorusi spod okupacji niemieckiej w 1944 roku część Rakowa spłonęła. Księżna Maria ukrywała się w lesie. We wrześniu 1945 roku rodzina Rutkowskich, pomagająca Druckiej-Lubeckiej, postanowiła wyjechać do Polski. Z nimi na stację w Olechnowiczach pojechała również Maria. Tam skradziono jej rzeczy więc postanowiła wrócić do Rakowa i tam pozostać. Mówi się, że wiele czasu spędzała przy grobie córki Krystyny.

Księżna Maria Drucka-Lubecka zmarła 20 listopada 1946 roku. Ukrywał ją ks. Jan Tokarski. W pogrzebie uczestniczył kapłan prawosławny, a także wielu mieszkańców Rakowa¹⁸.

Ihar Melnikau

Bibliografia

Materiały źródłowe

Archiwum rodzinne Teresy Dangel.

Opracowania

Бородин А.П., *Друцкой-Любецкий Иероним Эдвинович*, [w:] А.П. Бородин, Н.Д. Постаков, *Государственная дума Российской империи: 1906–1917. Энциклопедия*, Б.Ю. Иванов, А.А. Комзолова, И.С. Ряховская, РОССПЭН, Москва 2008.

Brawo żołnierze Polacy, „Żołnierz Polski” 1918, nr 40.

Jurkowski R., *Polacy-Mińszczanie z kręgu Mińskiego Towarzystwa Rolniczego*, [w:] *Знакамітыя мінчане. Матэрыялы VI Беларуска-польскай навук. канф.*, Мінск, 9 лістап. 2005 г. / Бел. дзярж. пед. ун-т імя М. Танка; рэдкал. А. Вялікі [і інш.]; навук. рэд. А. Вялікі і З. Вінніцкі, БДПУ, Мінск 2005.

Kryśka-Karśki T., Żurakowski S., *Generalowie Polski Niepodległej*, Editions Spotkania, Warszawa 1991, wyd. 2 uzup. i popr.

Leżeński C., Kukawski K., *O kawalerii polskiej XX wieku*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1991.

Мельнікаў І., *Ахвяра “рыжскай мяжы”*. *Сапраўдная гісторыя трагедыі*

¹⁸ Ibidem.

князёўны Крысціны Друцкай-Любецкай, Гісторыя Побач; <https://historiapobach.livejournal.com/39948.html> [dostęp: 25.08.2020].

Мельнікаў І., *Жыццё і смерць на Рыжскай мяжы*, „Новы час”, https://novy-chas.by/poviaz/zyccio_i_smiercj_na_ryzskaj_mi [dostęp: 18.03.2015].

Мельнікаў І., *Забыты корпус. Гісторыя польскага войска на тэрыторыі Бабруйшчыны ў 1918, 1919–1920 гг.*, Альфакніга, Мінск 2018.

Мельнікаў І., *Мяжа была над Мінскам 1921–1941 гг.*, Альфакніга, Мінск 2017.

Patelski M., *Kawalerzysta, dowódca i wykładowca – szkic do biografii gen. bryg. Konstantego Druckiego-Lubeckiego (1893–1940)*, „Wieki Stare i Nowe” 2018, t. 13.

Plk Konstanty Drucki-Lubecki (1893–1940), Wydanie rodziny Dangel, [b.r. i m.].

Zychowicz P., *Spadkobiercy tragedii – ofiary i potomkowie*, <https://archiwum.rp.pl/artykul/939264-Spadkobiercy-tragedii-%E2%80%93-ofiary-i-potomkowie.html> [dostęp: 25.08.2020].

Ihar Melnikau

Zasław, Belarus

<https://historiapobach.livejournal.com/>

This is how the Lithuanians died. The tragedy of the noble Drucki-Lubecki family from Nowe Pole near Minsk

Keywords

Hieronim Drucki-Lubecki, Nowe Pole, Raków, Zasław, Polish-Soviet border, Konstanty Drucki-Lubecki, Krystyna Drucka-Lubecka

Summary

The article is devoted to the history of the Drucki-Lubecki family from the Nowe Pole estate. The author accurately presents the life of Hieronim Drucki-Lubecki, the last owner of the estate, his children, Krystyna and Konstanty, and tells about the Polish-Soviet border in the interwar period.

Игорь Мельников

Заслав, Республика Беларусь

<https://historiapobach.livejournal.com/>

Так умирали в Литве. Трагедия шляхетского рода Друцких-Любецких из Нового Поля под Минском

Ключевые слова

Иероним Друцкий-Любецкий, Новое Поле, Раков, Заслав, польско-советская граница, Константин Друцкий-Любецкий, Кристина Друцкая-Любецкая.

Резюме

Статья посвящена истории рода Друцких-Любецких из имения Новое Поле. Автор дает подробное описание жизни Иеронима Друцкого-Любецкого, последнего владельца вышеназванного имения, его детей – Кристины и Константина, а также рассказывает о довоенной советско-польской границе.

Ihar Melnikau

Saslauje, Weißrussland

<https://historiapobach.livejournal.com/>

So starben die Litauer. Die Tragödie der Drucki-Lubecki Adelsfamilie aus Novaye Polye bei Minsk

Schlüsselworte

Hieronim Drucki-Lubecki, Novaye Polye, Raków, Saslauje, polnisch-sowjetische Grenze, Konstanty Drucki-Lubecki, Krystyna Drucka-Lubecka

Zusammenfassung

Der Artikel befasst sich mit der Geschichte der Drucki-Lubecki Familie aus den Novaye Polye-Ländereien. Der Autor wiedergibt ein zuverlässiges Bild vom Leben von Hieronim Drucki-Lubecki, dem letzten Eigentümer der obengenannten Ländereien, seinen Kindern, Krystyna und Konstanty, und erzählt von der polnisch-sowjetischen Grenze in der Zwischenkriegszeit.